

УДК 336.14(477)

В.В. ЩЕРБІНА,

аспірант Університету Державної фіскальної служби України (м. Ірпінь, Київська обл.)

МОДЕЛЬ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Розроблено модель підвищення ефективності державного регулювання макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України. Обґрунтовано складові моделі: проблеми та концепція удосконалення макроекономічного прогнозування та планування доходів. Проблеми систематизовано, визначено характер причин їх виникнення. На підставі зарубіжного та тенденцій генезису вітчизняного досвіду макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету зроблено гіпотетичні припущення концепції удосконалення макроекономічного прогнозування і планування.

Ключові слова: модель підвищення ефективності, макроекономічне прогнозування, планування, види забезпечення, інституційні запити.

Постановка проблеми. Оцінка макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України засвідчила наявність значної кількості проблем. Їх вирішення потребує системного та комплексного переосмислення наукових засад (концептуальних положень та базових принципів) модернізації макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України з обов'язковим урахуванням зарубіжного досвіду, тенденцій генезису вітчизняного досвіду та інституційних запитів.

Враховуючи, що шляхи удосконалення науково-теоретичних засад та практики реалізації макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України повинні гармонійно поєднуватися в єдиній системі, розроблено модель підвищення ефективності державного регулювання макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України.

Вивченням процесу та проблем макроекономічного прогнозування і планування займалися як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Серед них: М.С. Лаба, Ю.В. Си-

рібрянська, Н.І. Соловійова, Т.В. Проказа, В.Л. Андрущенко, В.І. Борисевич, С.І. Юрій, Д.Е. Ханк, А.Дж. Райте, Р. Акофф, Д.У. Уїчерн, Н. Снайдер та ін. Разом з тим на сьогодні відсутні конкретні практичні рекомендації щодо удосконалення макроекономічного прогнозування та планування доходів державного бюджету України.

Метою дослідження є розробка моделі підвищення ефективності державного регулювання макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Модель підвищення ефективності державного регулювання макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України (рис. 1) складається з трьох блоків: проблем макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України; концепції удосконалення макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України та очікуваних результатів.

До першого блоку «Проблеми макроекономічного прогнозування та плануван-

ня доходів Державного бюджету України» відносять усі проблеми макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України, на вирішення яких і спрямована модель підвищення ефективності державного регулювання макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України.

Другий блок «Концепція удосконалення макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету

України» складається з місії концепції, умов її реалізації, науково-теоретичного підґрунтя та напрямів реалізації місії концепції.

Змістовим навантаженням третього блоку «Очікувані результати» є визначення критеріїв, за якими можна буде оцінити повноту та ефективність реалізації моделі підвищення ефективності державного регулювання макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України.

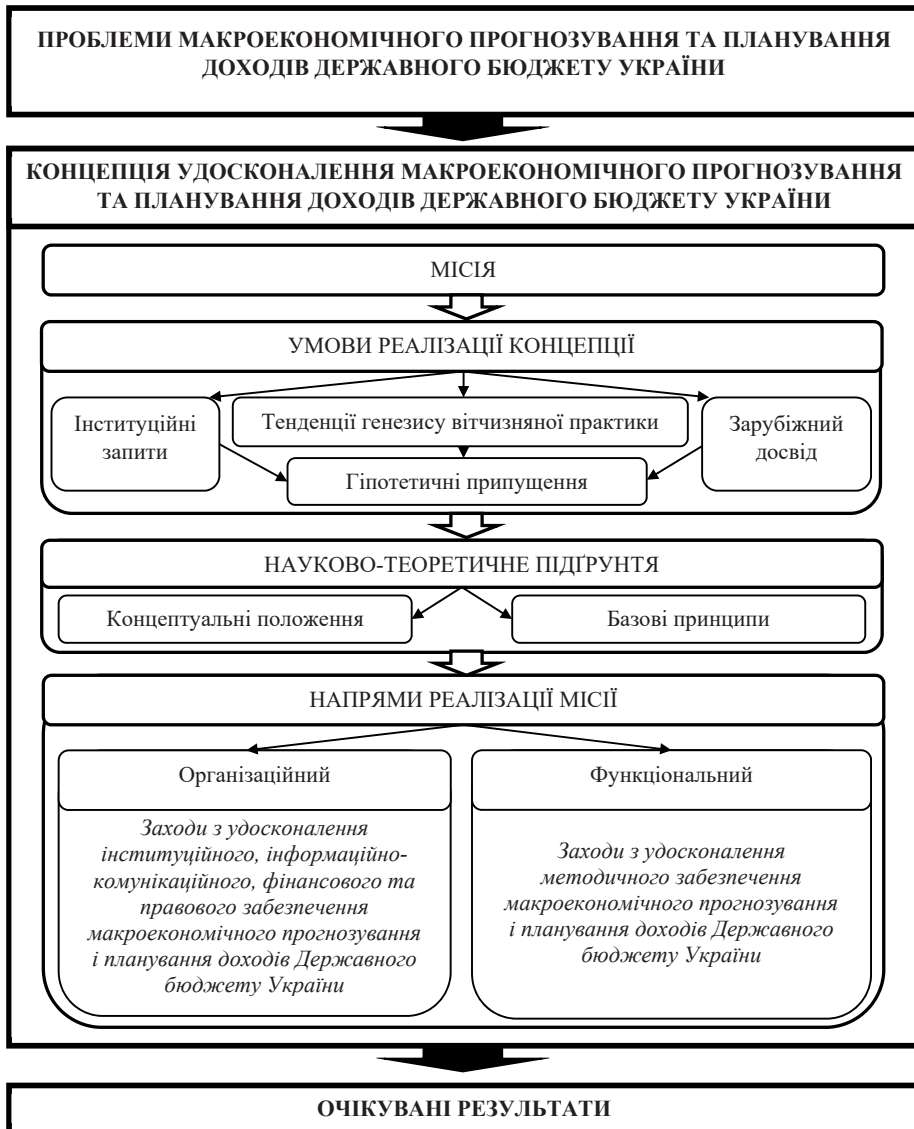

Рис. 1. Модель підвищення ефективності державного регулювання макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України (розроблено автором)

Серед проблем макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету є такі, що ідентифіковані за результатами опитування фахівців-практиків, які безпосередньо здійснюють макроекономічне прогнозування та планування доходів Державного бюджету України та ті, що виокремлюються науковцями. Ґрунтовний аналіз проблем макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України дозволив їх систематизувати за п'ятьма групами (проблеми інституційного, інформаційно-комунікаційного, фінансового, правового та методичного забезпечення), визначити характер причин їх виникнення – концептуальний чи прикладний (табл. 1).

Саме на вирішення цих проблем і має бути спрямована концепція удосконалення макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України (далі – Концепція). Виходячи з цього, основною місією Концепції є визначення напрямів удосконалення макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України, спрямованих на вирішення проблем вітчизняної практики макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України.

З метою ефективної реалізації місії Концепції вважаємо за необхідне обов'язкове врахування таких умов: інституційних запитів, зарубіжного досвіду і тенденцій генезису вітчизняної практики.

Таблиця 1

Систематизація проблем макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України та характер причини їх виникнення

ГП	Проблеми	ХП	СІ
ПЗ	Відсутність підвищення кваліфікацій з питань методичного забезпечення макроекономічного прогнозування та планування	П	Пр, Т
	Відсутність підвищення кваліфікацій з питань використання сучасних комп'ютерних технологій і програмного забезпечення у процесі макроекономічного прогнозування та планування	П	Пр, Т
	Стрімке оновлення комп'ютерних технологій випереджає підвищення кваліфікації фахівців	П	Пр, Т
	Політична заангажованість	П	Т
	Прийняття популістських рішень, які потребують джерел фінансування	П	Т
	Завищення планових показників доходів бюджету парламентськими комітетами і їх заниження Урядом	П	Т
	Перевищення державними зобов'язаннями, що впливають із чинного законодавства, реальних фінансових можливостей держави	П	Т
	Нереальний прогноз показників соціально-економічного розвитку	П	Т
	Привалювання оперативних завдань пошуку оптимального обсягу фінансування державних програм розвитку над стратегічними цілями розбудови країни	П	Т
	«Згубність діючої податкової системи» (привалювання фіскальної спрямованості податків над стимулюванням економічного розвитку)	П	Т
Корпоративна лобістська боротьба за податкові пільги і преференції, що активізує загострення проблем корупції	К	Т	
ПКЗ	Низька якість інформаційної бази, на підставі якої здійснюється макроекономічне прогнозування та планування	К, П	Пр, Т
	Не достатньо ефективні комунікації між Міністерством фінансів України, Державною фіскальною службою України, бізнесом та експертами	К, П	Пр, Т
ПФЗ	Низький рівень оплати праці	К, П	Пр, Т
	Неефективне стимулювання продуктивності праці фахівців	К, П	Пр, Т
	Відсутність системи мотивації	П	Т
	Неефективний менеджмент	П	Т
	Відсутність сучасної комп'ютерної техніки та програмного забезпечення	П	Т
	Обмеженість коштів на підвищення кваліфікації	П	Т

ГП	Проблеми	ХП	СІ
ППЗ	Неефективність правового регулювання через постійні зміни в законодавстві	К, П	Пр, Т
	Порушення базових принципів законотворчої діяльності	К	Т
	Наявність у законотворчій діяльності подвійних стандартів	К	Т
ПМЗ	Недосконалість методик та відсутність єдності в питанні вибору технології макроекономічного прогнозування і планування доходів бюджету	К, П	Пр, Т
	Випереджаючий розвиток сучасних методик прогнозування і планування порівняно з підвищенням кваліфікації фахівців	П	Т
	Нечітке визначення механізмів поточного коригування плану в режимі ковзного планування	К	Т
	Низький рівень системності у визначенні прогнозних показників доходів, так зване планування від досягнутого	К	Т

Примітка. ГП – групи проблем; ППЗ – проблеми інституційного забезпечення; ПМЗ – проблеми інформаційно-комунікаційного забезпечення; ПФЗ – проблеми фінансового забезпечення; ППЗ – проблеми правового забезпечення; ПМЗ – проблеми методичного забезпечення; К – причини концептуального характеру; П – причини прикладного характеру; СІ – суб’єкти ідентифікації; Пр – практики; Т – теоретики. (Розроблено автором).

Інституційні запити до процесу макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України доцільно сформулювати у розрізі чотирьох груп, а саме: запитів суспільства, органів загальнодержавної компетенції, бізнесу (власників, інвесторів та менеджерів), суб’єктів макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України (рис. 2). Розглянемо кожну з них більш детально.

Під запитом суспільства розуміються вимоги населення України до процесу макроекономічного прогнозування і планування доходів державного бюджету та його результатів. Основними серед таких вимог є дотримання наукового та системного підходів.

Науковий підхід передбачає мінімізацію суб’єктивності та реалізацію процесу макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України з позиції свідомого управління, а не як мистецтва. Така ситуація досягається за рахунок залучення до макроекономічного прогнозування і планування доходів державного бюджету України науковців, експертів та бізнес-структур з метою припалювання економічної обґрунтованості над політичною доцільністю.

Системний підхід ґрунтується на розумінні макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України не як самоцілі, а як одного з елементів системи вищого ієрархічного рівня. Цей підхід реалізується через цільову орієнтацію макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України, яка повинна підпорядковуватися формуванню об’єктивної величини доходів Державного бюджету України, а не розміру доходів, який би відповідав уже наперед встановленим видаткам.

Інституційний запит органів загальнодержавної компетенції проявляється через вимогу до об’єктивності результатів макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України. Органи загальнодержавної компетенції умовно можна поділити на дві групи: ті, які забезпечують реалізацію надходження доходів до Державного бюджету України (вони зацікавлені в точності, об’єктивності та неупередженості результатів макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України через необхідність їх практичного досягнення), та ті, що планують свою діяльність, враховуючи розміри доходів до Державного бюджету України

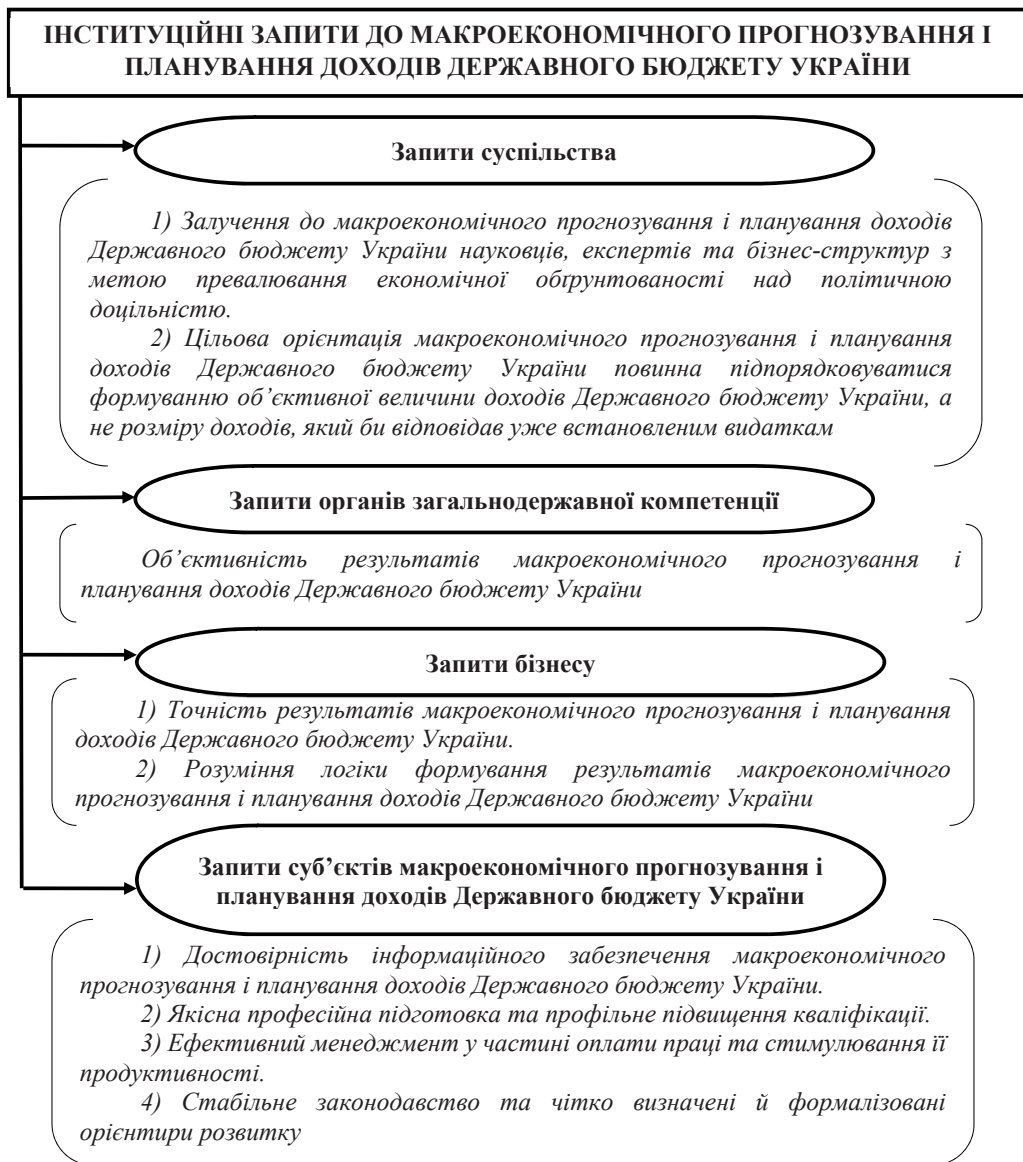

Рис. 2. Інституційні запити до макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України (розроблено автором)

(якість планування діяльності у таких інституціях суттєво корелюється з достовірністю результатів макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України).

Інституційні запити бізнесу (власників, інвесторів та менеджерів) проявляються через вимоги до точності та розуміння логіки формування результатів

макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України.

Розуміння ж логіки формування результатів макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України для бізнесу є необхідною умовою у контексті власного прогнозування та планування. Адже динамічне

ринкове середовище, в якому здійснюють свою діяльність бізнес-структури України, вимагає від останніх якісного прогнозування зовнішніх умов господарювання (тенденцій загальноекономічної ситуації, платоспроможності клієнтів, конкурентоспроможності на ринку). За такої ситуації (розуміючи, що прогнозування є ймовірнісним процесом передбачення) важливим є розуміння не лише абсолютного значення результату макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України у розрізі показників, але й діапазонів похибки прогнозу та методики, за допомогою якої здійснювався прогноз.

Особливе значення серед усіх інституційних запитів мають вимоги суб'єктів макроекономічного прогнозування і планування доходів державного бюджету України (адже до останніх належать фахівці, які на практиці безпосередньо реалізують процес макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України). Серед таких вимог:

- достовірність інформаційного забезпечення макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України (від якості інформаційної бази суттєво залежать фінальні результати);

- якісна професійна підготовка та профільне підвищення кваліфікації (динамічний розвиток економіко-математичних методів прогнозування та інформаційних технологій потребують від фахівців високого рівня кваліфікації та постійного її підвищення);

- ефективний менеджмент у частині оплати праці та стимулювання її продуктивності (ефективність роботи фахівців-аналітиків значною мірою залежить від розміру оплати праці, його конкретності (в іншому випадку існує ризик втрати кращих спеціалістів) та дійової системи мотивації праці);

- стабільне законодавство та чітко визначені й формалізовані орієнтири розвитку (враховуючи, що макроекономічне прогнозування і планування доходів Державного бюджету України здійснюється на основі ретроспективних даних, його

результати значною мірою залежать від зіставності інформаційної бази, яка, у свою чергу, суттєво корелюється із стабільністю «правил гри», що формуються на рівні законодавства).

Зазначені вище інституційні запити відображають основні очікування зацікавлених осіб від макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України. Саме на їх забезпечення і повинні бути спрямовані шляхи удосконалення макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України.

Наступною умовою реалізації місії Концепції є врахування зарубіжного досвіду макроекономічного прогнозування і планування доходів бюджету. За результатами дослідження генезису макроекономічного прогнозування і планування доходів бюджету у різних країнах світу нами визначено основні позитивні тенденції, які доцільно врахувати при удосконаленні макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України. До них відносять: активне залучення до макроекономічного прогнозування і планування доходів бюджету бізнесових структур; широке використання комп'ютерної техніки; у методичному забезпеченні важливе значення відіграють економіко-математичні методи прогнозування та моделювання систематичне профільне підвищення кваліфікації; гнучке коригування планів та прогнозів; постійна робота над підвищенням достовірності інформаційної бази; ефективне застосування середньострокового макроекономічного прогнозування і планування доходів бюджету; налагоджена мотиваційна система стимулювання продуктивності праці (рис. 3).

Наступною складовою умов реалізації місії Концепції є ідентифікація та чітке усвідомлення тенденцій генезису вітчизняного досвіду макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України. Враховуючи викладене вище та результати дослідження генезису макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного

бюджету України, нами визначено шість основних тенденцій вітчизняного досвіду макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України (рис. 4).

Розглянувши інституційні запити, зарубіжний досвід і тенденції генезису вітчизняної практики макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету, зосередимо увагу на гіпотетичних припущеннях, дотримання яких є обов'язковою вимогою ефективної реалізації місії Концепції (рис. 5).

Перше і найбільш вагоме з них – це розуміння державними управліннями ролі бюджету як механізму перерозподілу фінансових потоків з метою забезпечення соціального захисту населення і розвитку економіки, а не індивідуального та корпо-

ративного збагачення. Іншими словами, мова йде про превальювання державницької позиції над корупційними діями (навіть тими, які за своєю формою не є порушенням закону).

Не менш важливе значення має усвідомлення невідворотності посилення впливу глобалізації, який проявляється у необхідності інтеграції вітчизняної практики макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України до міжнародних стандартів. Це припущення передбачає орієнтацію на світові тенденції якості та врахування кращого зарубіжного досвіду.

Наступним гіпотетичним припущенням Концепції є пріоритетність динамічних інституційних запитів до макроекономічного прогнозування і планування Державного бюджету України над ста-

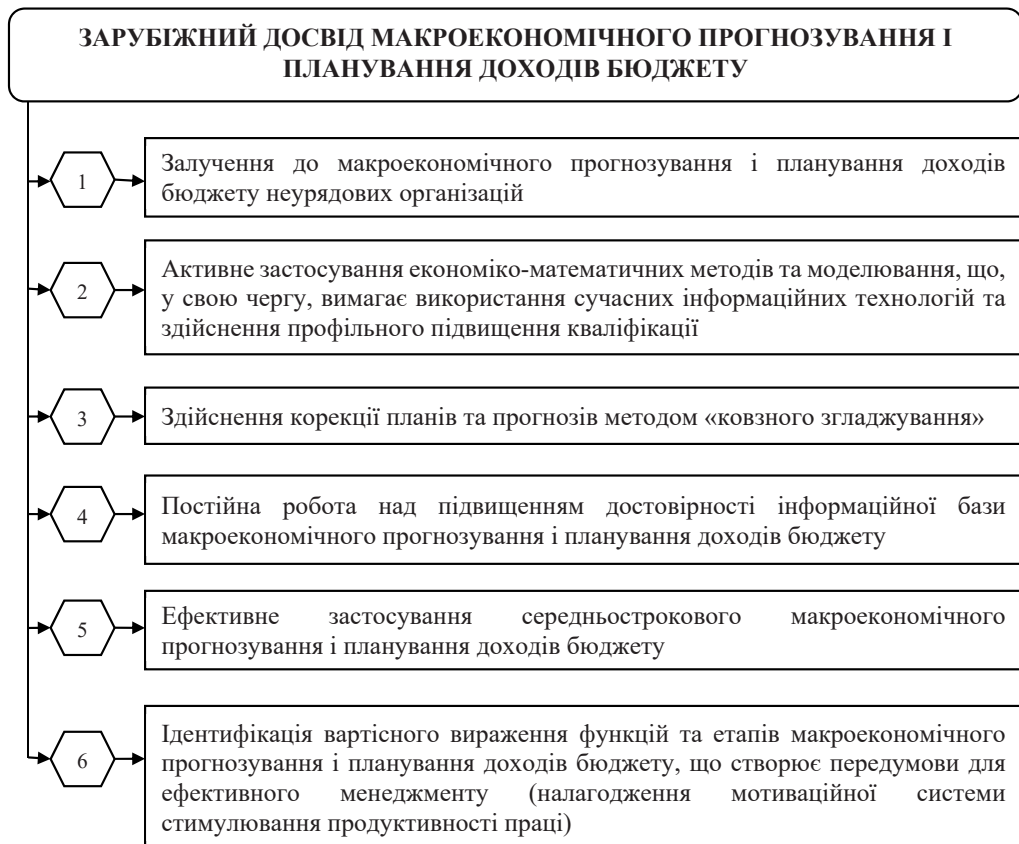

Рис. 3. Зарубіжний досвід макроекономічного прогнозування і планування доходів бюджету (розроблено автором)

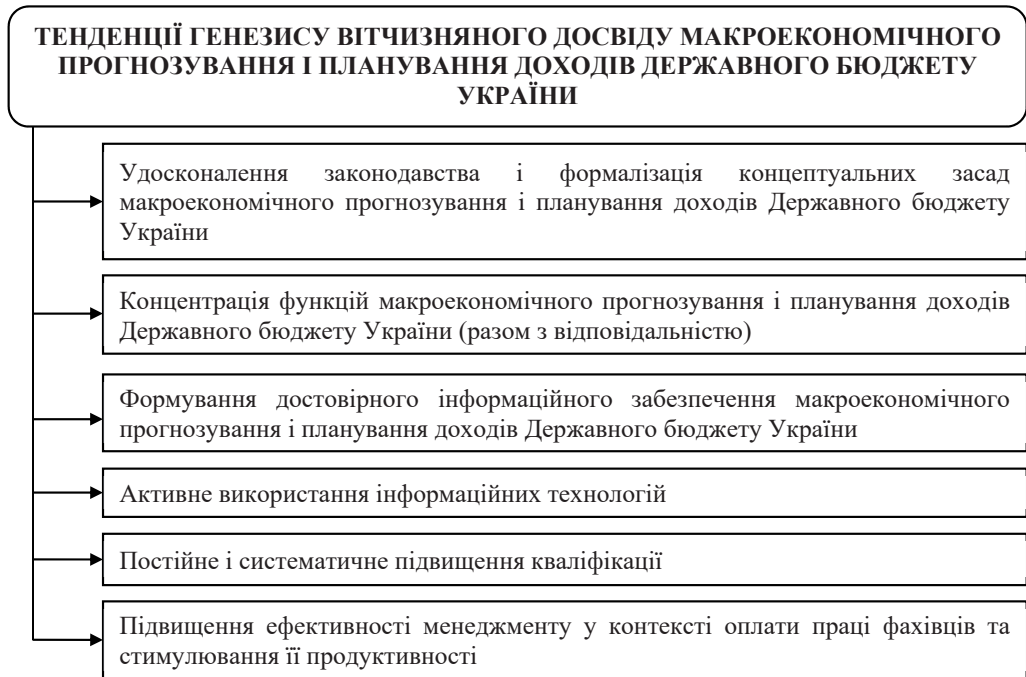

Рис. 4. Тенденції генезису вітчизняного досвіду макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України

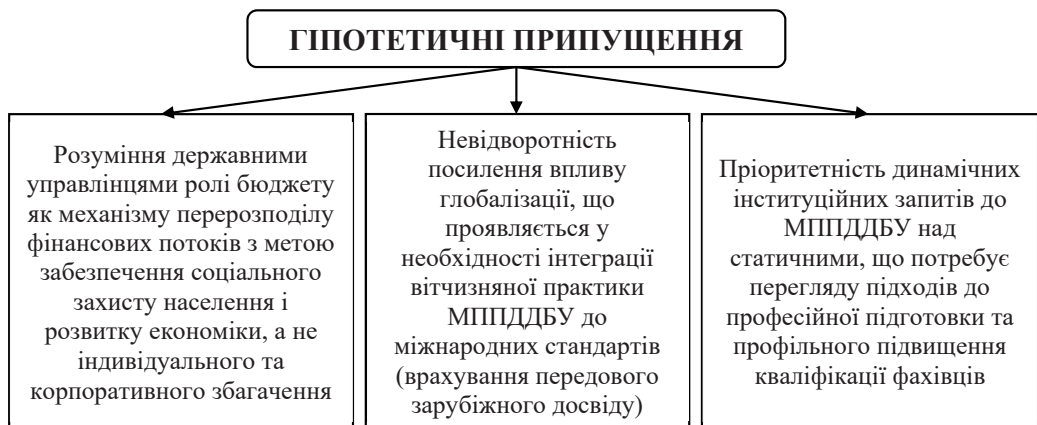

Рис. 5. Гіпотетичні припущення концепції удосконалення макроекономічного прогнозування і планування Державного бюджету України

тичними. Це потребує постійного моніторингу інституційних запитів та орієнтацію на них. Останні динамічні зміни в інституційних запитах актуалізують необхідність переосмислення підходів до професійної підготовки, профільного підвищення кваліфікації фахівців, забезпечення достовірності, точності

та об'єктивності результатів макроекономічного прогнозування і планування Державного бюджету України та відкритості логіки алгоритму їх розрахунку.

Без дотримання гіпотетичних припущень позитивного ефекту від впровадження Концепції може не бути. Їх виконання мінімізує існування подвійних стандартів

та виводить на перший план принцип превалювання змісту над формою, забезпечуючи при цьому реалізацію Концепції саме як механізму подолання проблем макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України (а не сукупності заходів, більшість з яких потрібно просто здійснити, а ті, що суперечать індивідуальним та корпоративним інтересам, залишити поза увагою).

Дотримання ж гіпотетичних припущень є передумовою для ефективного впровадження на практиці заходів з реалізації Концепції, які, у свою чергу, повинні базуватися на науково-теоретичних засадах модернізації макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України.

Висновки з проведеного дослідження. За результатами осмислення причин недосконалості впливу держави на бюджетний процес через інструментарій державного прогнозування та планування розроблено концептуальну модель підвищення ефективності державного

регулювання макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України, у межах якої систематизовано проблеми вітчизняної практики бюджетного прогнозування і планування та визначено шляхи їх усунення. З метою визначення домінант модернізації бюджетного прогнозування і планування розроблено концепцію удосконалення регулювання макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України, яка складається з місії, науково-теоретичного підґрунтя (концептуальних положень і базових принципів), умов та напрямів практичної реалізації місії. Формування умов реалізації концепції удосконалення регулювання макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України здійснено через формалізацію зарубіжного досвіду, тенденцій генезису вітчизняної практики, інституційних запитів (суспільства, органів загальнодержавної компетенції, бізнесу й суб'єктів бюджетного прогнозування і планування) та гіпотетичних припущень.

Список використаних джерел

1. Ackoff R. Concept of Corporate Planning / R. Ackoff. – New York: Wiley, 1970. – P. 1.
2. Snyder N. How Managers plan – The Analysis of Managerial Activities / N. Snyder and W. Glueck // Long Rang Planning. – 1980. – February. – P. 70–76.

References

1. Ackoff R. Concept of Corporate Planning. New York: Wiley, 1970, p. 1.
2. Snyder N. and W. Glueck How Managers plan - The Analysis of Managerial Activities. Long Rang Planning. 1980, February, pp. 70-76.

Разработана модель повышения эффективности государственного регулирования макроэкономического прогнозирования и планирования доходов Государственного бюджета Украины. Обоснованы составляющие модели: проблемы и концепция совершенствования макроэкономического прогнозирования и планирования доходов. Проблемы систематизированы, определен характер причин их возникновения. На основе зарубежного и тенденций генезиса отечественного опыта макроэкономического прогнозирования и планирования доходов государственного бюджета сделаны гипотетические предположения концепции совершенствования макроэкономического прогнозирования и планирования.

Ключевые слова: модель повышения эффективности, макроэкономическое прогнозирование, планирование, виды обеспечения, институциональные запросы.

The model of increasing the efficiency of state regulation of macroeconomic forecasting and planning of revenues of the State Budget of Ukraine is developed. Reasonable components of the model: problems and concept of improvement of macroeconomic forecasting and income planning. Problems are systematized and the nature of the causes of their occurrence is determined. On the basis of foreign and genesis of domestic experience of macroeconomic forecasting and planning of state budget revenues, hypothetical assumptions of the concept of improving macroeconomic forecasting and planning were made.

Key words: model of increase of efficiency, macroeconomic forecasting, planning, types of support, institutional inquiries.

Одержано 5.05.2017.